

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
Кафедра образотворчого мистецтва**

БІКУС ЗОРЕСЛАВА ВІТАЛІВНА

**ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ**

на тему:

«ЛУЦЬК. ПОГЛЯД ІЗ СЕРЕДМІСТЯ»

Картина в техніці олійного живопису

Спеціальність 023 – «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»

Освітньо-професійна програма: Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

Робота на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»

Науковий керівник:

ПРОКОПОВИЧ ТЕТЯНА АНАТОЛІВНА,

завідувач кафедри образотворчого мистецтва,

кандидат психологічних наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № 13

засідання кафедри образотворчого мистецтва

від 21.05 2025 р.

Завідувач кафедри:

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ.....	7
1.1. Історія розвитку українського пейзажного живопису.....	7
1.2. Роль волинських художників у сучасному мистецькому просторі.....	9
РОЗДІЛ 2. ПРИНЦИПИ ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ.....	13
2.1. Передумови формування творчого задуму.....	13
2.2. Методика виконання роботи.....	15
ВИСНОВКИ.....	21
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	23
ДОДАТКИ.....	26

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Місто Луцьк одне із найстаріших історичних забудов на Волині та й в Україні загалом. Першу згадку про Луцьк віднаходимо в Іпатіївському літописі з датуванням 1085 роком. Той давній період знаменується міжусобними війнами нащадків Ярослава Мудрого. За народними переказами назва міста Луцьк походить від його розташування. Адже град розташований був на «луці» – повороті річки Стир, форма якого нагадувала лук. Місто відіграло не аби яку оборонну функцію, саме завдячуючи географічному положенню. Так у XII столітті місто обнесене дерев'яними укріпленнями: високими стінами та восьми вежами, яке носило назву Нижній замок. Найбільшого розквіту як в оборонному так і економічному розвитку Луцьк набув за князівства Любарта. Цей період ознаменовується тим, що Луцьк стає столицею Волинської землі. З'являється кам'яне будівництво Верхнього замку та міщанських споруд. Місто розбудовується із плином часу та врахуванням історичних подій. Великого значення як в культурному, так і в економічному розвитку має надання Луцьку магдебурського права. У розбудові луцького повіту того часу велику роль відіграють шляхтичі. Кордони міста у XVII ст. сягають теперішнього середмістя – центральної частини Луцька з собором Святої Трійці (костелом бернардинів) та його підземними ходами, річки Глушець, нині паркової зони із північно-східної частини та Земського мосту в частині території заповідника «Старе місто».

Ця коротенька історична довідка дає нам можливість стверджувати, що обрана для дослідження тема «Погляд із середмістя», картина в техніці олійного живопису є актуальною. Адже в першочерговим для художника є зафіксувати теперішній вигляд обраної локації з її історично правдивим виглядом. Обрана для відображення на картинній площині локація середмістя Луцька включає вулицю Паркову з поглядом на історичну забудову схилів градної гори, собору Святої Трійці та рядову міську забудову в стилі неокласицизму міжвоєнного періоду. Вулиця Паркова, Градний узвіз, Глушець не є парадна частина

середмістя – це вулички, що сполучаються із Театральним майданом та вулицею Лесі Українки та проспектом Волі.

Серед цікавих закутків центральної частини міста ми відшукали пристойну локацію для створення засобами олійного живопису картини «Погляд із середмістя».

Особливості історичної архітектурної забудови міста Луцька й діяльність осередку волинської школи живопису, а саме Волинської організації національної спілки художників України, вивчала кагорта істориків, архітекторів, етнографів, археологів, художників, серед яких В. Пясецький, Б. Колосок, С. Рабан, О. Лесик, М. Могитич, В. Баюк, М. Кучінко.

Наукові розвідки з питання оборонної архітектури, принципів історико-архітектурного формування оборонних комплексів Волині викладено в дисертаційній роботі О. Берлача. Накуве дослідження багате ілюстраційним матеріалом із історичними виглядами пам'яток, що становить більше 56 таблиць. Цікавою та змістовною науковою працею є дисертація Оксани Лесик-Бондарук на тему «Історико-мистецька характеристика храмової архітектури Волині XVII-XVIII ст.», яка характеризує історичні зміни у формуванні монастирських комплексів та церков Луцька та Волині.

Не стоять осторонь означеної проблематики яка впливає на збереження історично сформованного правдивого вигляду і волинські художники. Так у роботах Карела Якубека «Замок Любарта», «Театральна площа» відображені реальні стани природи та правдиві вигляди архітектурних об'єктів Луцька панорами міста. Не обмежуємося у дослідженні лише одним художником, адже волинські спілчани багаті колекцією пейзажів нашого міста. Сюди відносимо і таких провідних митців як Тетяна Галькун, Олександр Байдуков, Микола Шамрила, Олександр Валента, Анатолій Клімов, Микола Кумановський та ін. Сучасних луцьких художників Ярослав Жупанюк, Леонід Литвин, Володимир Марчук, Олександр Наумюк, Оксана Свіжак, Лук'янчук Артем, Горбаль Андрій, Юр'єв Геннадій та ін.

Об'єкт дослідження – середмістя Луцька з його історичною забудовою.

Предмет дослідження – засоби, методи та прийоми роботи над пейзаж-картиною «Погляд із середмістя».

Мета дослідження – проаналізувати засоби, методи та прийоми роботи в олійному живописі, на цій основі практично виконати пейзаж-картину «Погляд із середмістя».

Завдання бакалаврської кваліфікаційної роботи. Постановка мети спричинила виконання ряду завдань дослідження.

- підбір джерельної бази для проведення дослідження;
- проведення пошуку локацій, замальовки, етюдів, ескізи та фото фіксація;
- робота над композиційним вирішенням зображення та перенесення його на картинну площину;
- визначити перспективні розміри всіх частин пейзажу, їх кольорові відношення на різних планах та домогтись цілісності зображення;
- для виконання кваліфікаційної роботи застосувати тришаровий метод живопису;
- виконати підмалювок;
- основна частина роботи яка включатиме роботу над основними кольоровими співвідношеннями, повітряною перспективою, детальною проробку форми об'єктів побудови зображення та підпорядкування композиційному центру;
- лесування включатиме підпорядкування єдиному цілому зображення;
- зарамити практичну частину кваліфікаційної роботи;
- опираючись на набуті знання та проведені експерименти в ході роботи над практичною частиною бакалаврської кваліфікаційної роботи підготувати теоретичну частину (пояснювальну записку).

Методика дослідження прийнята комплексна. Вона включає

-загальнонаукові методи (аналіз та синтез, порівняння та узагальнення, систематизації, тощо), сюди відносимо роботу з джерельною базою дослідження та архівними матеріалами;

- спеціальні методи, які включають замальовки, ескізи, етюди, фото фіксація тощо.

Наукова новизна отриманих результатів. Пропонована кваліфікаційна бакалаврська робота покликана доповнити наявні знання з означеної проблеми, вона уточнює ключові поняття, матеріали й факти щодо місця локації в Луцьку та її історично сформованих архітектурних пам'яток зображених в правдивому історичному вигляді, діяльності науковців, істориків, етнографів, художників.

Практичне значення кваліфікаційної бакалаврської роботи полягає у можливості подальшого використання на заняттях з історії образотворчого мистецтва в навчальних закладах, як естетичний елемент дизайну інтер'єру, під час підготовки до написання такого виду наукових робіт.

Структура роботи. Робота складається із практично виконаної пейзажукартини розміром 900x1100 мм., та теоретичної частини, пояснювальної записки до неї, яка включає вступ, два розділи, список використаних джерел, додатки.

РОЗДІЛ 1. ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

1.1. Історія розвитку українського пейзажного живопису.

Пейзажний живопис в Україні мав певні шляхи розвитку. Так як і вся мистецька наукова складова зазнавав утисків з боку московії, адже московська комуністична влада, тодішнього часу домінувала в усіх сферах соціуму та пропагувала в більшості лише доцільні режиму твори, тим більше виконавців цих творів, художників. Це стосувалося не тільки пейзажного жанру в живописі. Історія показує що і графічне мистецтво зазнавало утисків, а саме, за висловом С. Єфремова існувало «в тісних рамцях» [5, с. 23].

Пейзажний жанр живопису сформувався в добу середньовіччя та сягає періоду Київської Русі. Саме в цей час живопис виконував замовлення церковних служителів та правлячої феодальної верхівки. Історичні обставини склалися так, що велика частина України перейшла під владу Речі Посполитої, де людство зазнавало значних принижень, що призвело до формування Запорізької Січі, де простий люд отримував волю та свободу, а разом з тим боровся проти поневолення шляхом об'єднання у цілі братства. Тут набирає розмаху культурна консолідація. Національно-визвольний рух на тлі патріотичних ідей, гуманістичних поглядів вимагає свого вияву в художній творчості [28].

Широкого розвитку живопис того часу досягає зокрема на Волині та Галичині. Іконопис втрачає своє лідерство серед жанрів та відходить на задній план, передують інші жанри – побутовий, історичний, а також пейзаж. Козацьке барокко сколихнуло всю сплячу українську інтелігенцію.

Пейзаж – це жанр в образотворчому мистецтві, в якому об'єктом зображення є природа. Пейзажем називають також окремо виконаний живописний твір цього жанру [9].

Пейзажний жанр живопису розділяють на:

- ліричний (зображення осередків природи);
- сільський (відображає природу сільської місцевості – дороги, хатки в садах тощо);
- міський «ведута» або урбаністичний (передача на картинну площину міських вуличок, виглядів, заводів, фабрик тощо);
- морський, або його ще називають «маріна» (зображення морських гладей, штормів тощо)

Представниками пейзажного жанру в Україні прийнято вважати С. Васильківського, С. Світославського, К. Трутовського, М. Бурачека, І. Їжакевича, П. Волокидіна, Ф. Кричевського, О. Шовкуненка, М. Самокиша, Г. Світлицького, М. Пимоненка, Т. Голембієвську, Т. Яблонську та багато інших. Це плеяда майстрів, які відносились до класичної школи в живописі пейзажу.

Помітно те, що заснування в Україні художніх шкіл та вищих навчальних закладів, сильно сприяло розвитку живопису. Художники після отримання відповідної освіти поверталися в регіони, де народилися та формували власні школи, де ділилися досвідом з учнями та виховували здібне молоде покоління митців. Так утворилися відомі нам і досі Київська школа живопису, Закарпатська школа живопису, Львівська школа живопису та ін.. згодом художники об'єднуються у єдину Спілку художників України, яка з досягненням незалежності отримує почесне звання національної.

У живописі сучасної неньки України найбільш визначальною ознакою, якою б не було позиція митців в пошуку стилістичної виразності своїх творів, є захопленість красою рідної землі, красою людини і природи на всіх етапах розвитку. Художня творчість збагатилася за рахунок взаємозв'язку жанрів та видів в тому числі в галузі живопису. Чимало міцних взаємозв'язків встановилися з усною народною творчістю. І ця особливість має давню традицію. Не випадково кращий художник на теренах львівської школи Федір Кричевський звертався до безсмертних образів поезії Тараса Шевченка, М. Кривенко написав поетичне полотно «Їхав козак на війноньку...», С. Одайник

«Звуки літньої ночі» [28]. Прикметним, останнім часом є відчуття нового впливу в розвиток пейзажного жанру створеного плеядою молодих українських художників-пейзажистів. В творчих мотивах молодих митців відчутний вплив західноєвропейського живопису, активне осягання широкого кола виражальних засобів, звернення до кращих традицій вітчизняних митців, а також народних майстрів, що помітно розширює кругозір, пошуковий творчий підхід.

Твори сучасних художників пейзажного жанру в живописі співзвучні багатому духовному світу митців, людини, яка всією душею віддана своїй справі, яка піклується долею нашої держави відбиваючи творчу обдарованість українського народу, прагненням втілення інтеграційних процесів та їх вливу в єдину європейську спільноту.

Український пейзажний живопис поправу займає чільне місце в кращих досягненнях загальнолюдської художньої культури.

1.2. Роль волинських художників у сучасному мистецькому просторі.

Не менш важливою віхою в розвитку пейзажного жанру живопису України постає творчість плеяди художників Волині. Серед них можна означити обдаровану кагорту пейзажистів як класичного напрямку так і сучасних модерністичних поглядів на мистецтво. Серед волинських художників, які оспівують красу рідної землі, завітчені луки, синьоокі озера та річки, барвисті рівнини та колористичні болотисті місцини, сільські будні та аристократичну привабливість міст по праву можна назвати К. Якубека, О. Байдукова, О. Валенту, Т. Галькун, А. Клімова, Д. Латишева, Л. Литвина, В. Жупанюка, В. Марчука, В. Хижинського, Б. Ясинського, Л. Хведчука та багато інших.

Плеяду молодих художників, що закохані в природу рідного краю поправу можна назвати Я. Жупанюка, Г. Юр'єва, О. Свіжак, А. Лук'янчук, О. Наумюк та інші.

Пейзажні твори Олександра Валенти, відомого далеко за межами нашої країни волинського пейзажиста, майстра цього жанру, в яких поєднуються риси

постімпресіонізму, кубізму, пуантилізму, але водночас яскраво-індивідуальний, специфічно волинський індивідуальний почерк, позначений фольклорними мотивами, декоративністю вирішення форми, орнаментальністю побудови композиції, досі не є вивченими мистецтвознавцями і все ще чекають свого наукового осмислення. Особливістю полотен О. Валенти є своєрідне зображення простору, складеного маленькими частинками. Вони написані соковито, барвисто, сповнені світла і свіжості. Український колорит його картин виявлений особливостями зображення та кольорової палітри. Художник часто писав картини, використовуючи різні варіації одного відтінку. Творчий шлях художника – динамічний та неспинний, тому що Олександр Валента є учасником міських, республіканських, всесоюзних, міжнародних виставок, зокрема Республіканської виставки молодих художників у Києві, зональних у Львові, обласних у Луцьку. Серед творчих успіхів Олександра Валенти є публікації у вітчизняних та зарубіжних журналах, участь у вернісажах, виставки в Україні та закордоном. Роботи О. Валенти: «Напровесні», «Червень», «Соняшники», «Маки», «Червона калина», «Березень», «Місячна ніч», «Веселка над Стиром», «Засніжене місто» завжди будуть нагадувати про красу планети Земля. Маленька кульбабка чи непомітна травинка оживали під пензлем художника, набували небаченого раніше змісту [7].

Декілька своїх полотен молодий митець присвятив славній волинській землячці Ларисі Петрівні Косач — це «Лісовик» та «Будинок Косачів у Колодяжному». Картини є унікальними, вони вдало доповнюють творчий потенціал художника, органічно беручи початок з буйної поліської міфології, з безсмертного шедевра письменниці.

Не можна говорити про пейзаж не включивши до аналізу творчість волинської мисткині, народного художника України, члена національної спілки художників України, професора кафедри образотворчого мистецтва Волинського національного університету імені Лесі Українки Тетяни Галькун, яка стала світочом відображення краси рідних просторів, озер та лісів. Тетяна Дмитрівна

виховала чималу плеяду молодих художників, які зайняли місце в списку членів національної спілки художників України. Будучи родом із Черкащини мисткиня після закінчення Київської національної академії образотворчого мистецтва прямує на Волинь, у чарівний куточок незайманої природи, край де надихалась поезією неперевершена поетеса Леся Українка, письменник Улас Самчук, де сонце заходить у сині ліси та піднімається із глибоких синьооких озер. У своїх творах мисткиня неодноразово оспівує Світязя – витязя, містичний образ старого лісу, де співає Мавка та сумує закоханий Лукаш. Як пише Віктор Вербич «завдяки таким, як Тетяна Галькун, Волинь – не периферія, а своєрідний епіцентр українського духовного поступу» [17, с. 6]. Її пейзажі пронизані духовним світлом, вони в своєму підтексті промовляють про сутність земного шляху, який проходить людина, про потребу гармонії між людиною і природою. У пейзажах «На пасовищі», «Тепле надвечір'я у Струмівці», «Волинські берези», «Серпневі дні», «Квітуха яблуня», «Заквітчаний Луцький Замок», «Весняний Стир» передана невловимо легка мелодія рідного краю [17].

Ще одним співцем волинської природи, художником, який не жив і дня без пензля та етюдного станка є Олександр Байдуков. Щирий від природи, доля якого обпалена війною ні дня не проводив без роботи над етюдами які малював не в тісній майстерні, а завжди у співзвучності із природою її невгамовністю та чарівністю. Пейзажна творчість – один із найсильніших жанрів в якому він працював. Малярський метод Олександра Байдукова пов'язаний з високою класикою, орієнтацією на творчість старих майстрів.

Твори художника вражають масштабністю і рухливою повітряною атмосферою, врівноваженою композицією, колористикою, досягненням символізму. Він через рослину старався донести людям безмежну красу світу.

Не покидають вражати і сучасні молоді художники Волині. В своїй творчості вони використовують низку засобів вираження форми в живописі та орієнтацію і спрямування на творчість європейських митців.

Олександр Наумюк в своїх роботах продовжує багатогранну спадщину волинських майстрів пейзажного жанру. Роботи майстра наповнені любові до краси рідної землі, віють подихом української природи, навіюють на думку про набуту власну манеру письма. В пейзажах Олександра можна помітити окрім колористично-пластичної витонченості малярської техніки, виражену структуру композиції, свій настрій, почерк, дух українськості.

Волинські художники – пейзажисти здатні проникнути в образ, створити переконливе психологічне середовище перебування відповідно внутрішньому світу, вони напоєні пахощами Всесвіту.

РОЗДІЛ 2. ПРИНЦИПИ ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

2.1. Передумови формування творчого задуму.

Пейзажний жанр є одним із моїх улюблених жанрів у живописі. На зараз в Україні вже три роки точиться жорстока війна з російським агресором, який хоче окупувати нашу незалежну, демократичну державу та запровадити у ній свої імперські порядки, які на мою думку негативно скажуться на майбутній долі культурної спадщини та мистецтва і культури загалом. Росія хоче повернути нас назад в комуністичне минуле, де буде панувати тоталітаризм та безповоротна цензура без надії сподівань на європейський вибір, пільма та застій. Тому зараз, мистецтво та культурна дипломатія використовує всі можливі зусилля для допомоги Збройним Силам України. Окремо, мистецька спільнота проводить нелегку роботу із допомоги в реабілітації поранених, а саме арт-терапія як ніколи на часі. Живопис допомагає воїнам психологічно відновитися, та забути про ті жахи війни, які випали на долю кожного бійця. Зображення рідної природи, квітучих місцин рідного краю виховує почуття патріотизму та любові до своєї Батьківщини. Так, як мама любить свою дитину, так кожен з нас всім серцем любить Україну. Я завжди мріяла навчатися в Луцьку, хоч сама родом із Дубно, що на Рівненщині. Луцьк мене завжди вабив своїми історико-архітектурними пам'ятками, живописними куточками, незайманою красою Старого міста. Тут розміщений найкращий та один із найкращих та добре зберегшихся пам'яток історії та культури замок литовського князя Любарта Гедиміновича, заснованого у XIII ст. на місці древньоруського городища. З плином століть замок розбудовувався і розбудовувалось саме місто. Вже у XV столітті місто розбудувалося від річки Стир, що на південний захід та до костелу ченців бернардинів по мису річки Глушець [20]. Костел ченців- бернардинів, нині Кафедральний собор Святої Трійці був крайньою спорудою в планувальній структурі міської забудови. Знаходиться він на так званій у народі монастирській гірці, в колористичному вбранні розмаїття дерев височать монастирські

золотоверхі бані. Саме тому, я обрала для написання дипломної роботи тему «Погляд із середмістя», адже Святотроїцький Кафедральний Собор локаційно розміщений в середині міста Луцьк, в самому центрі. Локація обрана для зображення оглядає вулицю Паркова з перетином на вулицю Глушець. Найбільш живописно спостерігається Костел ченців-бернардинів від парку Лесі Українки, вздовж вулиці Паркова.

Кафедральний Собор Святої Трійці належить до Православної церкви України Київського Патріархату і є головним храмом міста. З огляду наукових джерел щодо архітектурної характеристики Собору ми дізнаємося що він побудований у стилі бароко. У своєму складі має Верхній храм і приміщення Нижнього храму, просторе монастирське подвір'я з водо святною капличкою, будинку духовної консисторії та корпусом Волинської православної богословської академії.

Інтер'єр храму живописний, багато разів міняв оздоблення. Тут працювали як українські майстри так і зарубіжні художники. Перші розписи виконував майстер із Чехії Федір Паралаяк. Згодом розписи виконала українська художниця із Острога Лідія Спаська [20]. З плином часу живопис поновлювався. На теперішній час проходить повне поновлення розпису інтер'єру храму, окрім іконостаса та кіотів.

Підлога викладена метлаською плиткою, тому добре збережена і не потребує реставраційних процесів.

Для виконання дипломного проекту я надихалася українськими художниками-пейзажистами С. Світославським, С. Васильківським, Т. Яблонською, Т. Голембієвською і нашими волинськими митцями і мисткинями Т. Галькун, К. Якубеком, В. Жупанюком, Я. Жупанюком та іншими. Мене найбільш приваблює творчість цих майстрів пензля. Адже вони створили багато пейзажних творів де відображено архітектуру міста у період весняного сонця, весняної квітучої зелені що огортає будиночки і вулички міста.

2.2. Методика виконання кваліфікаційної роботи.

Першим етапом у виконанні кваліфікаційної роботи було завдання створити концепцію пейзажу-картину. І насправді це завдання виявилось непростим. Я обійшла майже всі живописні куточки міста, виконала купу фото фіксацій, натурних композиційних замальовок поки знайшла ту локацію, яка мене вразила найбільше. І тут розпочинаються муки творчості. А яку пору року присвятити цьому сюжету. Першим було бажання написати зиму(взимку Собор Святої Трійці не менш привабливий), та зась... снігу в цьому році майже не було. Вирішили чекати весняної пори. Тим часом розроблялися композиційні рішення, різноманітні варіанти. І нарешті приступаю до роботи над полотном.

Для роботи було обране полотно галерейної натяжки розміром 1200x1000 мм.

Першим етапом виконання кваліфікаційного проекту стало композиційне розміщення об'єктів пейзажу на картинній площині із застосуванням правил та законів композиції.

Принципи, закони та правила композиції допомагають сприймати зображений об'єкт на основі об'єктивної реальності. В образотворчому мистецтві знання основ композиції дозволяє правильному розміщенню всіх елементів пейзажу(дерев вулиць, будинків, кольору, форм) на картинній площині. Основні елементи композиції наступні – колір, малюнок, форма. Подальша робота над композицією включає пошук та відповідність ідеї до проблематики, підбір формату картинної площини, сюжету та техніки виконання. Всі елементи картини розміщено в прямокутнику. Всі зайві об'єкти я постаралась відкинути і залишила лише найголовніше, що відповідає за гармонійне поєднання та бере участь в організації полотна. Композиційним центром в картині я обрала Собор Святої Трійці, який знаходиться на задньому плані композиції. Композиційний центр – це те головне в картині, яке несе на собі смислове навантаження. В пейзажі ще є таке поняття як фокус, тобто місце, куди спрямовується погляд глядача. Фокус також може слугувати

композиційним центром. Далі я визначалася із стилізацією роботи і обрала класичний стиль письма.

Наступним етапом в композиційному розміщенні елементів було виконання рисунка. Рисунок я виконувала пензлем з врахуванням великих форм та підпорядкування деталей композиції єдиному цілому. Так, як у роботі присутні архітектурні елементи необхідно враховувати побудову відповідно до правил лінійної перспективи. Отже, предмети які знаходяться на передньому плані будуть більші від тих, що знаходяться на задньому. Знання законів лінійної перспективи дає можливість побудувати об'єкти що складають композицію картини грамотно. Адже, перспектива це видиме скорочення предметів, що віддаляються від очей спостерігача. Елементами перспективи є лінія горизонту, точка сходження, предметна та картинна площина. Лінія горизонту для художника, це лінія перетину картинної площини з площиною горизонту яка знаходиться на рівні наших очей. Точка сходження – це точка, яка знаходиться на лінії горизонту і до якої прямують вся лінії від предмета що зображується. Точок сходження на лінії горизонту може бути як одна, так і кілька. В моїй кваліфікаційній роботі на передньому плані знаходиться житловий будинок, далі побудована з врахуванням законів перспективи вуличка, яка веде до Собору Святої Трійці. Собор знаходиться вище лінії горизонту. Побудова об'єктів пейзаж-картини проводилась з врахуванням пропорційних співвідношень і плановості.

Наступним етапом в роботі було обрання техніки виконання. Так, як в проблематиці сформульовано пейзаж-картина в техніці олійного живопису, тому обрано писати кваліфікаційну роботу в техніці олії з використанням методу тришарового живопису. Даний метод включає виконання трьох прийомів: підмальовок, основний шар, лесування. Тому першим прийомом роботи було виконання підмальовка. Підмальовок виконала рідкою, напівпрозорою фарбою, де розділила всі об'єкти на світло і власну тінь та побудувала відповідно до теорії тіней падаючі тіні. У підмальовку врахувала деталі елементів пейзажу.

Наступною частиною роботи, після висихання підмальовка була робота над основним шаром. Основний шар включає запропоновану природою колористику. Так, як зображення містить пору року – весна, тому робота велась на поєднанні кольорових відношень неба і землі. Адже кольоровий стрій навесні відрізняється від іншої пори року здебільшого звучним холодним небом та молодою зеленою трави і дерев, які тільки квітнуть та огортаються листовою масою. Тому колір в роботі відповідав сонячній погоді весняного ранку. На колористику звертаємо особливу увагу, адже він відповідає за сприйняття та активно впливає на композицію в цілому. Колір вважається основним засобом живопису. Усі природні кольори поділяються на теплі та холодні. До теплих кольорів відносимо – всі кольори, які пов'язані з вогнем, теплом, сонцем. Холодні – ті, що відповідають за холод, повітря, воду та асоціюються із льодом. За кольоровим кругом існують основні кольори та похідні і додаткові. Основними називаються кольори червоний, жовтий, синій. Похідними є кольори, які можна отримати при змішуванні двох основних. Тобто, при змішуванні синього та жовтого отримуємо зелений, червоного і синього – фіолетовий, червоного і жовтого – померанчевий. Додаткові кольори ті, що в кольоровому крузі розміщуються один навпроти одного. Наприклад до червоного додатковим буде зелений, до синього – померанчевий, до жовтого – фіолетовий.

Користуючись даними знаннями з кольорознавства я працювала над підбором кольорової гамми та виконувала прописку деталей пейзажу кольорами, які отримувала завдяки механічному змішуванню фарб.

Прописки треба вести в сукупності з усіма предметами та враховуючи їх видозміну та рефлекси.

Небо пишеться з врахуванням кольорів у нашому випадку дерев та землі з архітектурними об'єктами які оточують. Тому всі кольори дерев і землі співіснують з кольорами неба у своїй залежності один від одного. Наприклад холоднее дзвінке весняне небо сприйматиме відтінки дерев і рефлексии трави, будинків, а будинки, трава і дерева сприйматимуть рефлексии від неба, тобто

знаходитимуться у взаємодії і створюватимуть колористичну гармонію. Робота над основним шаром вимагає просушки попередніх шарів фарби. Якщо не просушувати, а далі проводити роботу по сирому фарби тьмяніють, втрачають свою яскравість. Обов'язковим моментом є застосування в роботі фарбами в'язучих та розріджувачів. Я в роботі над пейзаж картиною в'язучою речовиною використовую трійник. Він складається із однієї частини лаку, однієї частини лянної олії та однієї частини розріджувача. Такий склад в'язучої речовини дозволяє фарбовому шару швидше висохнути і при тому не втратити яскравості фарб. Звичайно не можна не звернути увагу при цьому на якість ґрунту. Якщо ґрунт якісний – всі проблеми із попередньо сказаним зникають. Тому повернувшись до роботи, яка була на етапі підмальовка я використовувала суміш розчинника і дамарного лаку. У живописі слід змішувати не більше двох чи трьох кольорів. Перші прописки виконувались не надто густим шаром фарб, по формі предмета, який зображується. Вся робота в техніці олійного живопису методично проводиться від темних, або краще сказати, тінювих частин і до світла враховуючи проміжні шари – напівтіні і рефлекси. Тіні як власні так і падаючі прописуються ні в якому разі не товстим шаром. Вони вимагають легкої та рідкої густини фарби. При роботі над тіннями не слід забувати, що кожна тінь, щоб не сприймалася глухою, має мати рефлекс від предметів які знаходяться поруч. Враховуючи світло-тінюву характеристику, ми таким чином досягаємо об'ємності в предметах, а поєднавши мазки теплих і холодних кольорів – досягаємо повітряної перспективи. Головне правило, яке необхідно пам'ятати для досягнення повітряної перспективи в живописі це те, що все що знаходиться ближче до спостерігача – все тепліше, що далі – холодніше.

Світло в пейзажному живописі відіграє найважливішу роль. Адже падаюче на предмети світло надає картині контрастності, свіжості. Світлі частини в кваліфікаційній роботі я писала корпусно, методом імпасто. Важливо звернути увагу на те, що світло передається не лише способом накладання білил, але й за

рахунок правильного кольору поруч. Білила використовувати потрібно з обережністю, тому, що можна «розбілити» всю роботу.

Третім етапом роботи над пейзаж-картиною в техніці олійного живопису «Погляд із середмістя» є лесування. Лесування – це нанесення рідкого шару фарби на попередній шар з метою підпорядкування всіх деталей роботи єдиному цілому. Тобто, використовуємо принцип – від простого до складного та від загального до деталей і знову до загального. При цьому необхідно врахувати, щоб попередній шар фарби мав добре просушену основу. Лесування виконують для зміни кольору, тону та фактури, а також можливе його застосування для зміни деяких контрастних ділянок на більш слабкі – нюансні з отриманням глибоких переливчастих кольорів.

Існують такі види лесування:

- тонуючі;
- модельюючі;
- втерті;
- поверхневі;
- матові;
- напівкорпусні [26].

Разом із видами відомі і типи лесувань, назви яких походять від способу застосування. Це наносні лесування та втерті лесування.

Наносні як правило наносить художник на суху поверхню притіняючи її. Для цього типу лесування використовуються фарби з рідкою прозорою щільністю. До них відносимо різного роду краплаки, смарагдові зелені, марси, умбри та голубі і зелені ФЦ.

Втерті лесування виконуються майстрами живопису по сухих та напівсухих основах. Вони можуть у даному випадку не тільки темнити колір, але й змінювати його за потреби.

Основними завданнями цих типів лесування є погашення кольору, змінення його, поліпшення моделювання форм, завершення колористичного звучання художнього твору [26].

Останнім прийомом роботи було зарамлення живописного полотна та лакування деяких надто матових частин, які утворилися внаслідок неоднорідності в'язучої речовини.

ВИСНОВКИ

Виконання поставлених завдань проблематики дослідження дозволило встановити наступні висновки:

1. Джерельна база дослідження дала змогу встановити рівень дослідженості пейзажу в Україні науковцями. Аналіз наукових праць провідних науковців В. Баюка, О. Лесика, О. Лесик-Бондарук, Т. Прокопович, О. Берлача та аналіз творів волинських художників-пейзажистів Т. Галькун, О. Байдукова, А. Клімова, К. Якубека, В. Жупанюка, Я. Жупанюка, Г. Юр'єва, О.Свіжак доводить, що пейзаж Волині достатньо досліджений жанр в живописі, але дозволяє продовжити роботу над вивченням пам'яток історії та культури рідного краю.

2. Для практичної частини кваліфікаційної роботи була обрана локація перетину вулиць Глушець та Паркової із видом на височінь монастирських бань монастиря ченців-бернардинів, нині Кафедрального Собору Святої Трійці Православної Церкви України Київського Патріархату. В цілях попереднього вивчення об'єкта проведено замальовки, етюди, фотофіксацію.

3. Для правильного композиційного розміщення на картинній площині використано наступні правила, закони і засоби композиції:

- цілісність. Пейзаж-картина має сприйматися глядачем як єдине ціле;
- присутність в роботі композиційного центру, який несе на собі смислове навантаження;
- статика і динаміка, симетричність та асиметричність елементів;
- закон рівноваги;
- закон єдності і супідрядності;
- закон гармонізації;
- ритм, пропорції, контраст і нюанс, масштаб.

Встановлено, що основними елементами композиції є малюнок, форма, колір. Пейзаж-картина «Погляд із середмістя» належить до глибинно-просторової композиції.

4. Кваліфікаційну роботу «Погляд із середмістя» виконано в техніці трьохшарового олійного живопису який включає:

- підмальовок;
- основний шар;
- лесування.

Проаналізовано види та типи лесування.

Існують такі види лесування:

- тонуючі;
- моделюючі;
- втерті;
- поверхневі;
- матові;
- напівкорпусні.

Разом із видами відомі і типи лесувань, назви яких походять від способу застосування. Це наносні лесування та втерті лесування.

5. Опираючись на набуті знання та проведені експерименти в ході роботи над практичною частиною бакалаврської кваліфікаційної роботи підготовлено теоретичну частину (пояснювальну записку).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Богомазова О. Український Новий Живопис: пошуки та експерименти 1970-х років. Київ: Видавництво "Арт-Прес", 2008. 200 с.
2. Берлач О.П. Принципи історико-архітектурного формування фортифікаційних комплексів Волині [Текст] : автореф. дис... канд. архітектури: 18.00.01. Національний ун-т "Львівська політехніка". - Л., 2008. - 18 с.
3. Berlach O.P. THE ROLE OF ART THERAPY PRACTICES IN THE CONDITIONS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR. Cultural and artistic practices: world and Ukrainian context: Scientific monograph. Riga, Latvia : "Baltija Publishing", 2024. P. 26-41. (1,5 аркуша).
<http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/book/472>
4. Берлач О., Галькун Т. Технологічні особливості матеріалів: живопис, реставрація. Методичні рекомендації для студентів спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація». – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2022. - 30 с.
<https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/20678>
5. Берлач О. П. Графічні техніки в образотворчому мистецтві : навчальний посібник. Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2022. 103 с.
<https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/20671>
6. Берлач О. П. Малярські осередки на Волині періоду ренесансу в контексті розвитку мистецької спадщини України. Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архитектура. - 2011. - № 5. - С. 91-94.
7. Берлач О. П. Художній стиль і творча манера живопису волинського художника Олександра Валенти. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції "Theoretical aspects of education development". 24-27 січня 2023 р., Варшава, Польща. International Science Group. 2023. С. 50-53.
<https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/21790>

8. Берлач О. П. Перспектива та основи графічного мистецтва.: методичні вказівки до виконання модульних контрольних робіт з курсу «Рисунок», «Графіка» для студентів спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація». Луцьк: Волинська обласна друкарня. 2022. 19с. <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/20677>

9. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Пейзаж>.

10. Волошин Л. Олекса Новаківський: творчий силует митця у феноменології українського духу. Образотворче мистецтво. 2001. No 2. 18-20 с.

11. Волошин Л. Творці українського модерну: Олена Кульчицька. Образотворче мистецтво. 2005. No 4. 46- 49 с.

12. Впливи модерну та символізація живопису. Взаємодія жанрів і тенденції декоративізму. Історія укр. культури: У 5-ти тт. Т.4. Кн. 2. К.: Наук. думка, 2005. 897- 910 с.

13. Дубінська, І. Український живопис 1980-х років: експеримент і пошуки нового виразу . Київ: Видавництво "Мистецтво", 2016. 376 с.

14. Іваненко, М. Сучасний український живопис: міжнародна взаємодія та розвиток . Київ: Видавництво "Мистецтвознавець", 2020. 256 с.

15. Іванова, М. Художні напрями в українському живописі 1930-х років. Мистецька конференція "Розвиток українського мистецтва". Київ. 15-17 жовтня 2018. 76-89 с.

16. Історична довідка про Луцьк. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/pages/history-city>. Дата звернення 12 жовтня 2024р.

17. Карби на серці. Ювілейний вернісаж Тетяни Галькун. / Автор-упорядник *Анатолій Якубюк*. Луцьк: ПП « Волинська друкарня». 2021- 192 с.

18. Кириченко М. А., Кириченко І.М. «Основи образотворчої грамоти»// М. А. Кириченко, І. М. Кириченко - Київ, «Вища школа» - 2001 р., с.42-231.

19. Крюкова Г. О. Теоретичні основи композиції в образотворчому мистецтві. Наукове мислення: 2018 рік : Всеукр. прак-пізнав. інтернет-конф., 23 лист. 2018 р. <https://naukam.triada.in.ua/index>.

(дата звернення: 26.09.2024).

20. Колосок Б. В. Луцьк — пам'ятка архітектури та містобудування: історико-архітектурний нарис. Луцьк: ПВД «Твердиня», 2012. — 124 с.

21. Литвин І. Арт-Актуал: експериментальне мистецтво 1970-х років в Україні. Київ: Видавництво "Дух і Літера", 2011. 320 с.

22. Литвиненко В. Український живопис після 1990-х років: розширення границь мистецтва. Київ: Видавництво "Арт-Україна", 2018. 440 с.

23. Модернізм та постмодернізм як течії мистецтва. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/11026/> (дата звернення: 28.05.2023).

24. Образотворче мистецтво. Історія української культури у 5 т. Том 4./ Книга 2. К. за ред. Рубан В. В. Наукова думка, 2005. 1293 с.

25. Переворочай А. Ю., Острогляд О.В. Пленер і його особливості під час проходження живописної практики. URL: https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/1497/1/Переворочай_Острогляд_КАР_2016.pdf

26. Терський С. В. Історія Луцька: Лучеськ Х—XV ст. Львів. Т. 1. Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2007. - 252 с.

27. Типи і види лесування. URL: <https://studfile.net/preview/9170500/page:7>

28. Український живопис. Альбом./ авт.-упоряд. Ю.В. Белічко. Київ. «Мистецтво», 1989. – 106 с.

29. "Українське мистецтво кінця XIX - початку XX ст." UkrArtStory. URL: <https://www.ukrartstory.com.ua> (дата звернення: 28.05.2023).

30. "Український живопис XIX століття" .Електронний ресурс. Реферат-ОК. URL: <http://www.referat-ok.com.ua> (дата звернення: 27.05.2023).

ДОДАТКИ

Додаток А.

Видатні вітчизняні та зарубіжні художники-пейзажисти.

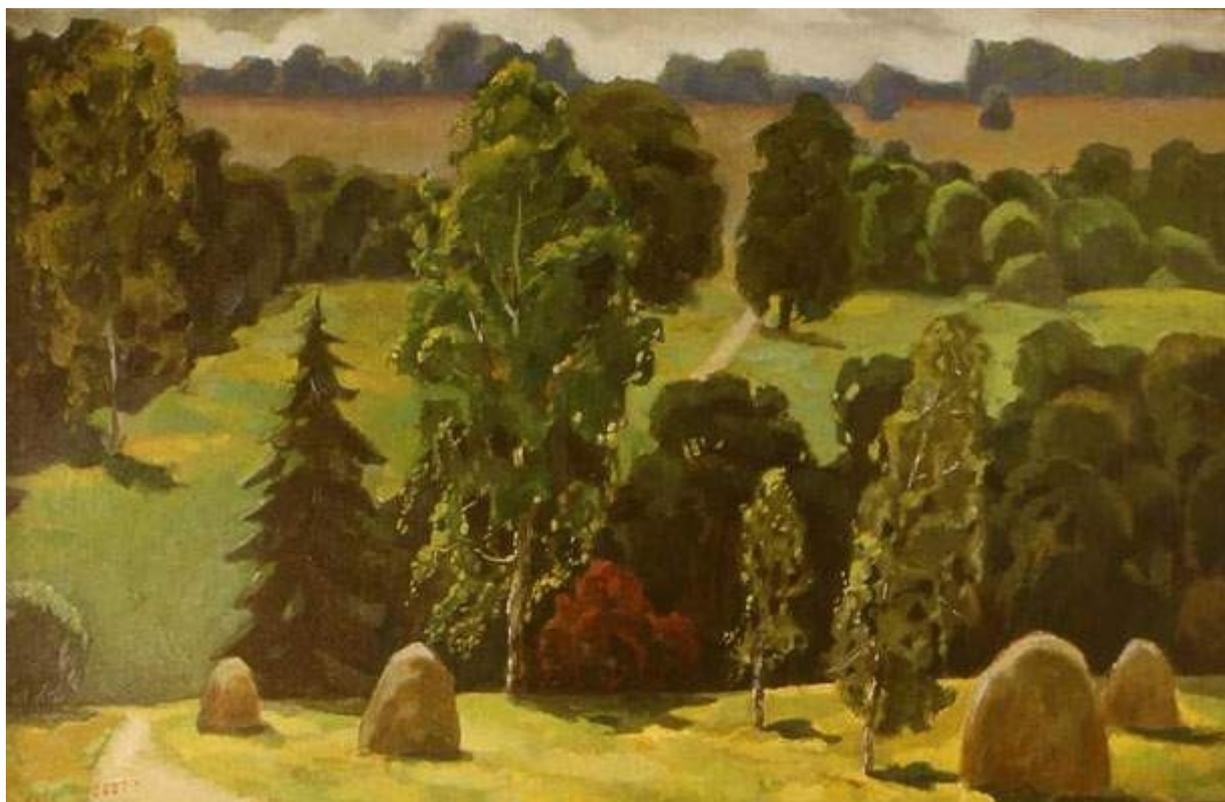

А. Куїнджі. Вечір на Україні.

Й. Курилас. Лісоруби.

Додаток Б. Пейзажі волинських художників.

М. Гавелюк. Літній день.

Т. Галькун. Серпневі дні.

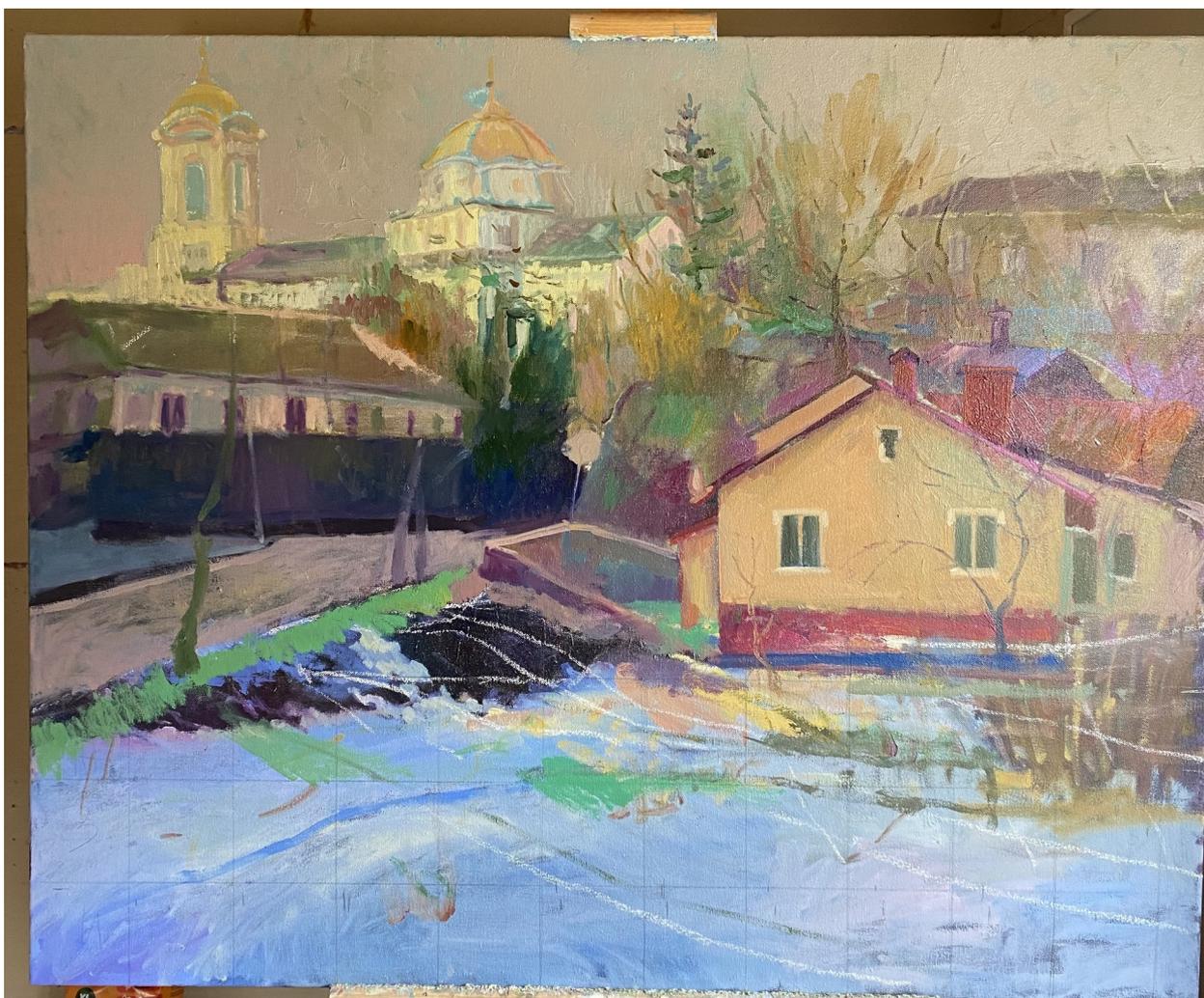
О. Байдуков. Скіфська могила.

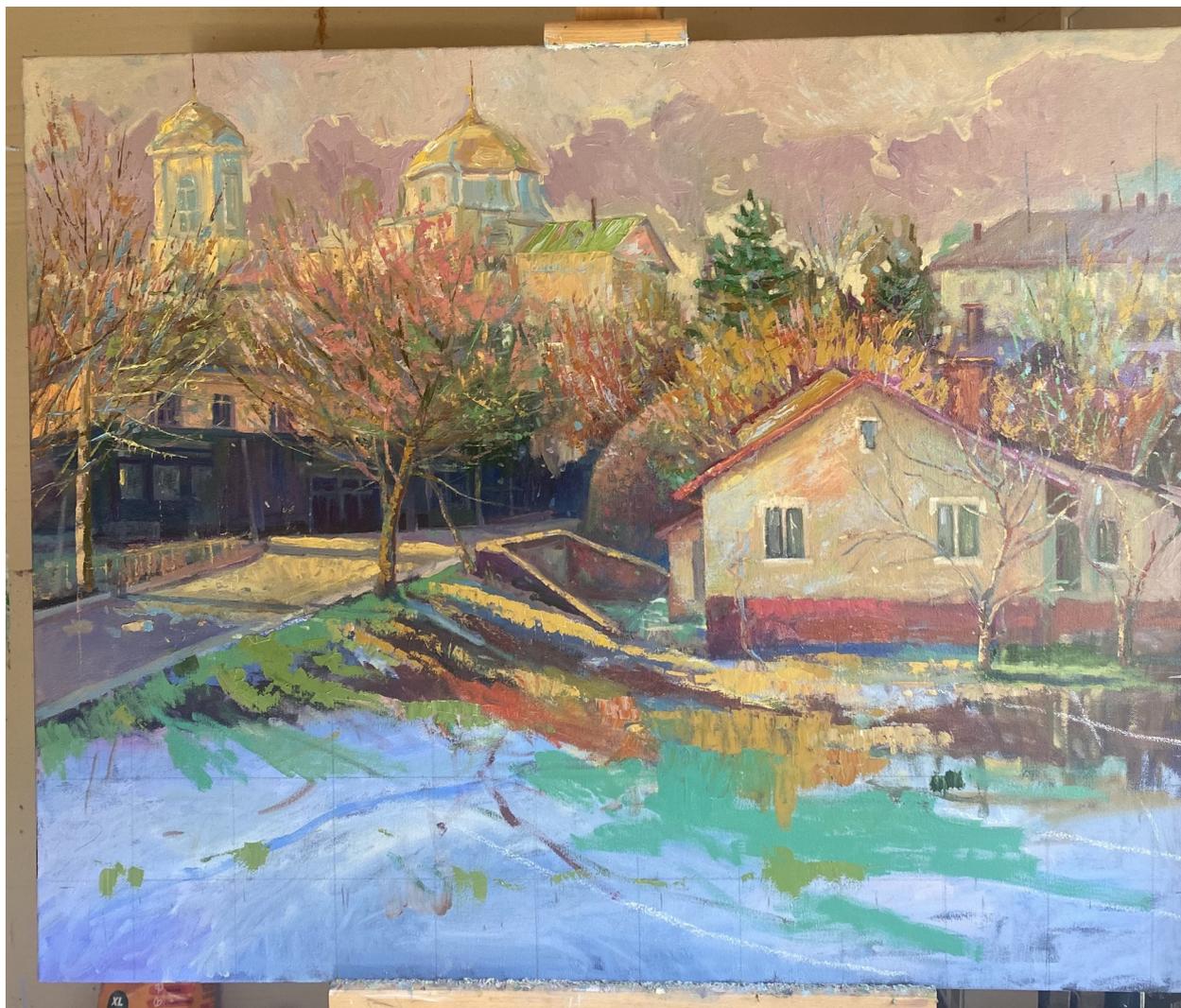
К. Якубек. Сутінки.

Додаток В.

Практична частина бакалаврської роботи.

Мал. 1. Композиційне рішення практичної частини кваліфікаційної роботи.

Мал. 2. Пошук колористичної гами кваліфікаційної роботи «Погляд із середмістя»

Мал. 3. Колористичні рішення бакалаврської кваліфікаційної роботи
«Погляд із середмістя»

Мал. 4. Застосування типів та видів лесування.

Мал. 5. Бакалаврська кваліфікаційна робота автора «Погляд із середмістя».

Загальний вигляд.

АНОТАЦІЯ

до кваліфікаційної роботи бакалавра

на тему: «**Погляд із середмістя**»

Картина в техніці олійного живопису

студентки 42 групи спеціальності «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»

Бікус Зореслави Віталіївни

Науковий керівник: Прокопович Тетяна Анатоліївна

Обрана для дослідження тема «Погляд із середмістя», картина в техніці олійного живопису є актуальною. Адже в першочерговим для художника є зафіксувати теперішній вигляд обраної локації з її історично правдивим виглядом. Обрана для відображення на картинній площині локація середмістя Луцька включає вулицю Паркову з поглядом на історичну забудову схилів градної гори, собору Святої Трійці та рядову міську забудову в стилі неокласицизму міжвоєнного періоду. Вулиця Паркова, Градний узвіз, Глушець не є парадна частина середмістя – це вулички, що сполучаються із Театральним майданом та вулицею Лесі Українки та проспектом Волі.

Місто Луцьк одне із найстаріших історичних забудов на Волині та й в Україні загалом. Першу згадку про Луцьк віднаходимо в Іпатіївському літописі з датуванням 1085 роком. Той давній період знаменується міжусобними війнами нащадків Ярослава Мудрого. За народними переказами назва міста Луцьк походить від його розташування. Адже град розташований був на «луці» – повороті річки Стир, форма якого нагадувала лук. Місто відіграло не аби яку оборонну функцію, саме завдячуючи географічному положенню. Так у XII столітті місто обнесене дерев'яними укріпленнями: високими стінами та восьми вежами, яке носило назву Нижній замок. Найбільшого розквіту як в оборонному так і економічному розвитку Луцьк набув за князівства Любарта.

Серед цікавих закутків центральної частини міста ми відшукали пристойну локацію для створення засобами олійного живопису картини «Погляд із середмістя».

Ключові слова: пейзаж, середмістя, живопис, композиція.